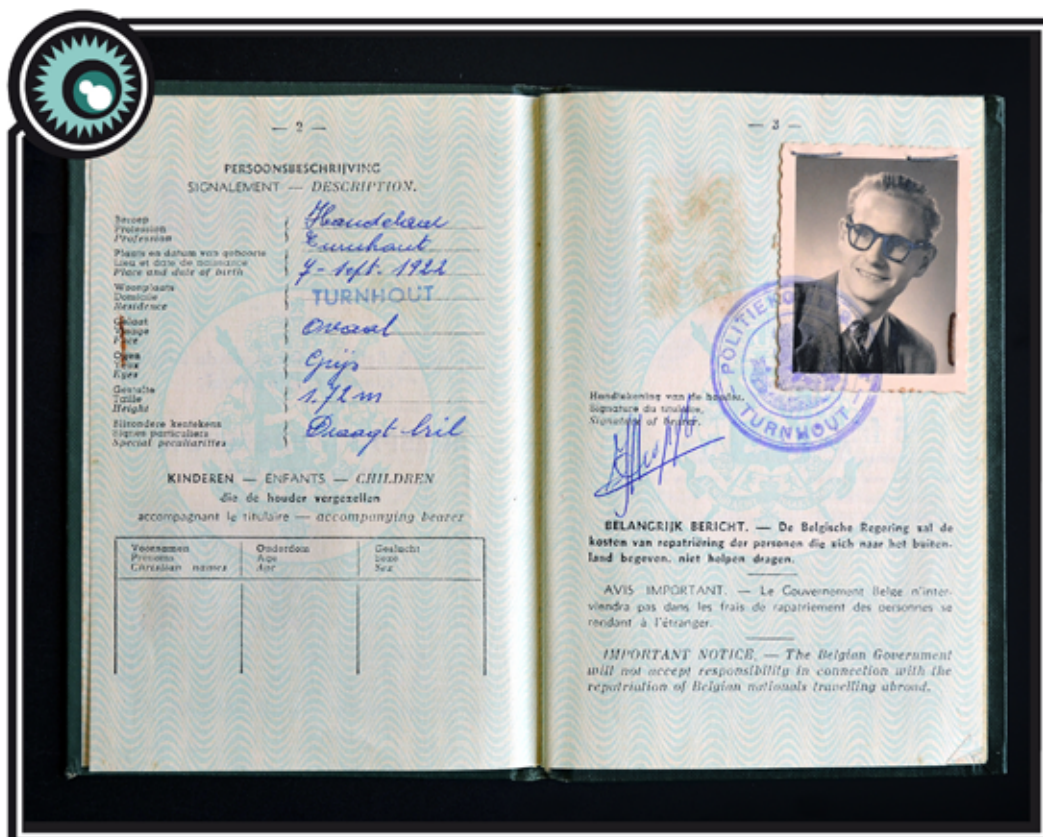

DE REISPAS VAN JOS HUYBRECHTS UIT 1958 Stadsarchief Turnhout

Dagdagelijkse documenten uit het Stadsarchief verbergen soms een tragisch verhaal. Dat is ook het geval met deze reispas uit 1958 van "Huybreghts Jozef L. M. E."

Jozef of Jos Huybreghts wordt in 1922 geboren in Turnhout. Zijn ouders hebben een bekende drogisterij op de hoek van de Grote Markt en de Patersstraat, bekend als "Den Engel". Tijdens de Tweede Wereldoorlog is de twintigjarige Jos actief als vrijwillige verpleger en lesgever bij het Rode Kruis. Zo gaat hij meehelpen in Tessenderlo, als daar in 1942 het chemiebedrijf ontploft, en er bijna tweehonderd dodelijke slachtoffers vallen. In april 1943 is hij in Mortsel om hulp te bieden na het zware Amerikaanse bombardement op de Erla-fabriek en de omliggende woonwijken en scholen.

Niemand in zijn omgeving weet echter dat Jos tijdens zijn werk voor het Rode Kruis ook brieven smokkelt voor het verzet. Als hij in mei 1944 iemand die op de vlucht is voor de verplichte tewerkstelling in Duitsland verzorgt en naar het ziekenhuis brengt, wordt hij verklikt. Jos wordt midden in de nacht gearresteerd en opgesloten in de gevangenis van Antwerpen. Vandaar wordt hij in juli 1944 met honderden andere gevangenen op transport gezet naar het concentratiekamp Buchenwald in de buurt van Weimar. De tocht duurt vijf dagen. Met tachtig man zitten ze opeengepakt in een treinwagon. Na enkele weken in Buchenwald wordt Jos weer op transport gezet, ditmaal naar een werkkamp in het dorp Ellrich. Daar moeten gevangenen in erbarmelijke omstandigheden een tunnel uithakken, beton gieten en rails aandragen. Door zijn ervaring bij het Rode Kruis kan Jos na enkele maanden aan de slag als verpleger in de ziekenboeg. Dat is zijn redding. Hij mag binnen werken en het werk is fysiek minder zwaar. Hij ziet tal van gevangenen sterven.

Tegen het einde van de oorlog wordt het kamp in allerijl ontruimd door de Duitsers. De gevangenen gaan in open wagons en daarna te voet naar het noorden. Het zijn erg gevaarlijke weken: in veel andere kampen worden gevangenen bij zo'n evacuatie massaal omgebracht. Uiteindelijk komt Jos in Schwerin terecht, een stad die op 2 mei 1945 wordt ingenomen door het Amerikaanse leger. Via een vrachtwagen van het Belgische Rode Kruis kan hij terugkeren naar Brussel. Op 22 mei 1945 wordt hij in zijn geboortestad als een held onthaald. Op de film "Terug thuis", bewaard in het Stadsarchief, is te zien hoe hij omstuwd door een uitgelaten mensenmassa naar het ouderlijke huis wordt gebracht. Jos heeft het overleefd, méér dan twintig Turnhoutse politieke gevangenen hebben dat geluk niet. De meesten komen om in gevangenschap in de laatste weken van de oorlog.

De 22-jarige jongeman neemt zijn oude leven weer op. Jos kan zijn tijd in het kamp echter niet vergeten. Hij wordt lid van verschillende verenigingen van politieke gevangenen en secretaris van de weerstandsbeweging Kempisch Legioen. Tijdens zijn leven bouwt hij een indrukwekkende verzameling documentatie uit over de nazi-kampen, te beginnen met een plakboek met persoonlijke brieven, foto's en andere documenten uit de oorlogsperiode. 11 april 1958 is een bijzonder emotionele dag. Hij keert dan samen met andere Belgische ex-gedeporteerden voor de eerste keer terug naar Ellrich. Geen makkelijke reis, want Ellrich ligt in de DDR. Dat het bezoek hem bijzonder aangrijpt, bewijzen de vele foto's en notities die hij van zijn bezoek bewaart. Hij zal ze later gebruiken om een maquette te maken van het kamp. Ook zijn reispas houdt hij heel zijn leven bij. Jos Huybreghts overlijdt op 14 november 2014. Sinds april 2015 wordt zijn persoonlijk archief bewaard in het Stadsarchief Turnhout waar het kan geraadpleegd worden.

Tekst: Bart Sas

Foto: Bram Luyts

Turnhoutse Route voor Archief en Musea

Inventaris:

- Stadsarchief Turnhout, archief van Jos Huybreghts, nr. 044: reispas, 1958, 1 stuk
Grote Markt 1, 2300 Turnhout

Literatuur:

- M. CORNELIS, "De verdwenen Engel. Drogisterij 'De Engel' op de markt", in *Het Bezemklokje*, mei 2014, p. 6-9.
- "Jos Huybreghts", in H. DE KOK en S. VAN CLEMEN, *Turnhout tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Turnhout, 2003, p. 187.
- "Jos Huybreghts", in J. FRANSSEN, *De laatste getuigen. Vlaamingen over hun Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, 2005, p. 174-179.
- J. VERHEYEN, *Turnhoutse Oorlogsgetuigen. Wereldoorlog 2 in Turnhout* : zeven Turnhoutenaren vertellen hun verhaal DVD met interviews, 2011 (online beschikbaar op www.youtube.com)

Het object van de maand is een initiatief van TRAM 41. De objectfiche van dit of van een ander object kan steeds geraadpleegd worden op onze website (www.tram41.be, doorklikken naar Object van de Maand)

Contact: TRAM 41 - Stadhuis, Grote Markt 1, B - 2300 Turnhout

Tel: + 32 14 44 33 98 • tram41@turnhout.be • www.tram41.be

v.u.: Eric Vos, Boomstraat 6, B-2300 Turnhout, +32 14 44 33 11

